

Posudek o diplomové práci Evgenie Seliverstové „Pravoslavná civilizace? Geneze ruského politického náboženství prizmatem civilizační analýzy“

Jedná se o ambiciózní, solidně argumentovanou a dobře napsanou práci. Autorka ji výslovně koncipuje jako přípravu k dlouhodobějšímu disertačnímu projektu, a jako taková vypadá velmi slibně.

Otázka nábožensko-politických vztahů v rámci ruského státu a impéria je z mnoha důvodů zajímavá; týká se komparativních perspektiv na Rusko a Evropu, specifických ruské modernity, v neposlední řadě pak pohledu na dnešní postkomunistické Rusko. Autorka se zaměřuje na dvě klíčové epizody: vznik raně moderní představy (ještě ne oficiální ideologie v pozdějším slova smyslu) o Moskvě jako třetím Římě, a formulaci konzervativní syntézy autokracie, pravoslaví a lidovosti, spjaté s činností S. Uvarova za vlády Mikuláše I. V obou případech jde, jak autorka ukazuje, o výsledek složitých státoporných procesů a mezicivilizačních konfrontací. Idea třetího Říma se nedá redukovat na transfer byzantských modelů, a konzervatismus 19. století není pouhou obranou moskevského řádu proti moderním transformacím.

Celkově tedy hodnotím koncepci i obsah velmi kladně. Problémy mám někdy s detaily argumentu. Velmi problematické se mi zdá tvrzení, že římské právo je “syntézou právních systému antického světa z jedné strany a antických demokratických ideálů na straně druhé“ (str. 19), ale v kontextu práce jde o okrajovou záležitost. Sporná je teze, že se v Byzanci dá mluvit o konstituci – je to menšinový názor mezi byzantinisty, ale najde se i u prominentních autorit, a akceptují, že to nebylo možné v rámci této práce podrobněji rozebrat. Dá se říci, že Moskevská Rus zvolila cestu asimilace se Zlatou Hordou místo kontaktu s Evropou (str. 27)? Myslím, že v té situaci volba možná nebyla. Termín “barbarsko-asijský“ není ostatně příliš šťastný. “Definitivní socializaci monopolu jedince“ (str. 42) byl podle Eliase spíše výsledek dlouhodobého procesu, tzn. demokratické revoluce, než ten proces samotný. Tezi, že “probouzení ruského vědomí a myšlení“ bylo povstáním proti imperiálnímu Rusku (str. 57) by bylo třeba trochu rozvést. Autorka přesvědčivě analyzuje vnitřní komplexitu a rozpornost Uvarovova projektu oficiálního nacionalismu, ale když píše (str. 68), že “racionalizace principu samoděržaví u Uvarova překvapivě neobsahuje žádné prvky sakrální moci cara“, bych spíše řekl, že není důvod k překvapení: sakrálnost je předem dána, syntézou státu, náboženství a kolektivní identity, a když dojde na racionalizaci (geopolitickou), může být předpokládána. Výraz “mimikry“ se asi na Petra Velikého a jeho dědictví nehodí – to raději Spenglerova “pseudomorfóza.“ Dá se opravdu říci, že “Duginův program se velmi podobá komunistické utopii“ (str. 86)? Obrat od bojovného ateismu k pravoslavné duchovnosti není zrovna marginální záležitostí. Na str. 87 píše autorka, že na rozdíl od většiny postimperálních zemí se v Rusku neuskutečnil přechod k národnímu státu. Ale o jakou většinu se jedná? Čína tento přechod také nedovršila; totéž platí o Indii, která je svého druhu postimperální stát (britský král byl oficiálně indickým císařem – jiný takový případ neexistoval). Západní koloniální mocnosti, s výjimkou Španělska, byly už národními státy, nebo nedaleko od toho, když svá impéria získaly.

Jazyková úroveň práce je vcelku velmi dobrá, ale narazil jsem na pár věcí. Výraz “etalon“ (standard, vzorec) není, pokud se nemýlím, v češtině obvyklý. Plurálu “smysly“ používá autorka někdy tam, kde by se spíše hodila jiná slova – významy, témata, interpretace.

Celkově hodnotím práci jako **výbornou**.

Johann P. Arnason